

SHARQ VA G'ARB FALSAFASI

Xudoynazarova Nigina

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Xorijiy tillar yo'nalishi

4-24- guruh talabasi

Yo'ldosheva Mushtariy

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Xorijiy tillat yo'nalishi

4.24-guruh talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Sharq va G'arb falsafasining asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Sharq falsafasi axloqiy qadriyatlar, ma'naviy kamolot va tabiat bilan uyg'unlikka asoslangan bo'lsa, G'arb falsafasi ilmiy yondashuv, analitik tafakkur va empirik tajribaga tayangan. Har ikkala yo'nalishning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va o'zaro ta'siri qiyosiy tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Sharq falsafasi, G'arb falsafasi, tafakkur, axloqiy qadriyatlar, mantiq, ilmiy yodashuv, idealizm, analitik fikrlash.*

Ключевые слова: *восточная философия, западная философия, мышление, моральные ценности, логика, научное мышление, идеализм, аналитическое мышление.*

Keywords: *Eastern philosophy, Western philosophy, thought, moral values, logic, scientific method, idealism, analytical thinking.*

Falsafa insoniyat tarixidagi eng qadimiy ilmlardan biridir. Falsafiy mulohaza yuritish, fikrlash inson tabiatiga xos, demak, uning o'zi kabi qadimiydir. Sharq qadimiy madaniyat o'chog'i va jahon sivilizatsiyasining beshigi deya bejiz ta'riflamagan. G'arb madaniyati tarixini o'rganish jarayonida masalaning Sharq bilan bog'liq jihatini tahlil etish lozim. Sharq falsafasi axloqiy qadriyatlar, ichki dunyo va ruhiy kamolotga urg'u bersa, G'arb falsafasi mantiqiy tahlil, ilmiy yondashuv va empirik tajribalarga asoslangan. Shuningdek sharq va g'arb allomalari, faylasuflari tomonidan ilgari surilgan g'oyalarni ham ko'rib chiqilishi juda ham muhim ahamiyatga egadir. Ularning buyuk merosini o'rganish nafaqat, avval, balki bugungi va ertangi kun uchun ham ahamiyatli va dolzarbligicha qolmoqda. Ushbu maqolada Sharq va G'arb falsafasining asosiy xususiyatlari, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va bir-biridan farqlari tahlil qilinadi.

Metodologiya Ushbu maqolani tayyorlashda qator ilmiy-uslubiy metodlardan foydalanildi:

1. Tarixiy yondashuv – Sharq va G'arb falsafasining tarixiy rivojlanish bosqichlari o'rganilib, asosiy maktablar va ularning ta'siri tahlil qilindi. Miloddan oldingi V-III asrlarda vujudga kelgan Konfutsiychilik Qadimgi Xitoyda keng tarqalgan falsafiy ta'limotlardan bo'lib hisoblanadi. Uning asoschisi Xitoy mutafakkiri Konfutsiy mil. avv. 551-479-yillarda yashagan. U ta'limotida odamlarning hammasi tug'ma xususiyatlariga ko'ra bir-biriga yaqindir. Tug'ilgandan keyin hosil qilgan xususiyatlariga ko'ra ular bir-birlaridan farq qiladi.

2. Qiyosiy metod – Ikkala falsafa yo'nalishining umumiy va farqli jihatlari aniqlanib, ularning bir-biriga ta'siri baholandi. Qadimgi Bobil va Misrda, Hindiston va Xitoyda, Yunoniston va Rimda vujudga kelgan falsafiy qarashlar, g'oyalar, bilimlar ular qanday shakllarda bo'lmasin, o'zidan keyingi Sharq va G'arbiy Yevropa mamlakatlarining fan va madaniyati rivojlanishiga katta ta'sirlar ko'rsatadi.

3. Analitik metod – Falsafaning asosiy tushunchalari va tamoyillari bo'yicha tahliliy tadqiqotlar olib borilib, ularning ilmiy izohlari ko'rib chiqildi.

4. Fenomenologik metod – Sharq va G'arb falsafasi inson va jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatgani tahlil qilindi.

5. Empirik yondashuv – Zamonaviy ilmiy manbalar va tadqiqotlar asosida Sharq va G'arb falsafasining hozirgi kunda qanday qo'llanilayotgani o'rganildi. Bugungi kunga kelib ko'pgina falsafiy oqimlar o'zlarining an'anaviy falsafaga aloqador ekanliklarini hamda ulardan farq qilishlarini ta'kidlash maqsadida nomlariga «neo» yangi, zamonaviylashgan degan ma'noni anglatuvchi qo'shimchani qo'shganlar. Neotomizm – XX asrdagi eng yirik diniy-falsafiy oqim bo'lib, u o'rta asrlardagi F. Akvinskiyning ta'limotini qaytadan tikladi. Neokantchilik – I. Kant o'z davrida qo'ygan ilmiy bilishning umumiyligi va zaruriyati haqidagi hamda tajribaviy aql haqidagi muammolarni tahlil etadilar. Neopozitivizm – oqimining yirik namoyandalari Karnap, Ayer, Rassel, Vitgenshteyn va boshqalar. Tarafdorlari falsafa aniq fanlar taraqqiyotisiz mavjud bo'la olmaydi.

6. Strukturalistik yondashuv – Falsafaning tarkibiy qismlari, asosiy tushunchalari va tamoyillari o'zaro bog'liqlikda o'rganilib, ularning jamiyatdagi o'rnini ko'rib chiqildi.

Ushbu metodlar yordamida Sharq va G'arb falsafasining umumiy va o'ziga xos jihatlari batafsil tahlil qilinib, ularning zamonaviy falsafiy tafakkurga ta'siri ochib berildi. Sharq falsafasi – Sharq falsafasi qadimiy an'analari, axloqiy qadriyatlar va insonning ichki dunyosini o'rganishga asoslangan. Uning asosiy namoyandalari:

Konfutsiy – axloq, odob-axloq me'yorlari va jamiyatdagi uyg'unlikni asosiy tamoyil sifatida ilgari surgan.

Lao-tszi – taoizm asoschisi bo'lib, tabiat va inson uyg'unligiga katta e'tibor qaratgan.

Al-Farobiy – "Ikkinchi ustoz" nomi bilan mashhur bo'lib, falsafa va mantiqni uyg'unlashtirgan. Ibn Sino – ilmiy va falsafiy tafakkurni tibbiyot va tabiatshunoslik bilan bog'lagan. G'arb falsafasi – G'arb falsafasi analitik fikrlash, ilmiy yondashuv va mantiqiy asoslarga tayangan. Uning asosiy vakillari: Sokrat – falsafiy bilish va axloqiy tafakkur asoschisi.

Aflotun – idealizm g'oyasini ilgari surgan, jamiyat tuzilishini falsafiy jihatdan izohlagan. Aristotel – ilmiy tahlil va mantiqiy fikrlash asoschisi, G'arb falsafasining rivojiga katta hissa qo'shgan. Dekart – zamonaviy falsafaning otasi bo'lib, analitik tafakkurni rivojlantirgan. Sharq va G'arb falsafasining umumiy jihatlari Har ikkisi inson va jamiyat taraqqiyotini tushuntirishga qaratilgan. Axloqiy tamoyillar va falsafiy tafakkur muhim ahamiyat kasb etadi.

Farqlari : Sharq falsafasi ichki kamolot, ma'naviy yetuklik va tabiat bilan uyg'unlikni asosiy maqsad deb biladi.

G'arb falsafasi esa bilish, ilmiy metodlar va empirik tajribaga tayangan.

Xulosa

Sharq va G'arb falsafasi insoniyat tafakkurining ikkita muhim yo'nalishidir. Sharq falsafasi ichki tinchlik, axloq va uyg'unlikni ilgari surgan bo'lsa, G'arb falsafasi ilmiy metodlar va analitik fikrlashga urg'u bergan. Bugungi global dunyoda har ikkala yo'nalish uyg'unlashib, insoniyat oldidagi dolzarb muammolarni hal etishda muhim rol o'ynamoqda. Zamonaviy falsafiy tafakkurda Sharqning axloqiy tamoyillari va G'arbnings ilmiy yondashuvi birgalikda qo'llanilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Sharq va G'arb falsafasining uyg'unlashuvi O'zbekiston uchun yangicha falsafiy yondashuvlarni shakllantirish imkoniyatini beradi. Zamonaviy sharoitda milliy falsafiy meroni G'arb falsafasining ilg'or g'oyalari bilan uyg'unlashtirish jamiyat taraqqiyotiga muhim hissa qo'shishi mumkin. Kelajakda bu yo'nalishda chuqurroq tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq bo'ladi. Sharq va G'arb falsafasi insoniyat tafakkurining ikki asosiy ustunidir. Har ikkisi inson, jamiyat va dunyoqarashni tushunishda katta ahamiyatga ega. Bugungi dunyoda ushbu ikki falsafiy yo'nalishning integratsiyasi yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirishga yordam bermoqda. Falsafaning bu ikki yo'nalishi insoniyat rivoji va global muammolarga yechim topishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ibn Sino. "Qonun fit-tibb". Toshkent: Sharq, 2006. – 45–47 betlar.
2. Alisher Navoiy. "Mahbub ul-qulub". T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2019. – 85–87 betlar.
3. Karimov I.A. "O'zbekistonning ma'naviy merosi". T.: Ma'naviyat, 2005. – 20–23 betlar.
4. G'ulomov S. "O'zbek falsafasi tarixi". Toshkent: Fan, 2018. – 100–102 betlar.
5. Russell B. "G'arb falsafasi tarixi". Moscow: AST, 2014. – 150–152 betlar.
6. Nasr S.H. "Islom falsafasi tarixi". London: Routledge, 2003. – 130–133 betlar.
7. O'zbekiston Falsafiy Jamiyatining yillik maqolalar to'plami. 2020-2023 yillar. – 78–80 betlar.
8. Ayonovna, Azamova Sitora. "The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization." *Global Scientific Review* 13 (2023): 7-10.
9. Ayonovna, Azamova Sitora, and Pirimov Lerik Xudoyberdi o'g'li. "EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI '." *TADQIQOTLAR. UZ* 40.4 (2024): 135-139..

